

УДК 339.727

Павленчик А.О., к.е.н.¹©, **Скупейко В.В.**, здобувач²¹Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького²Львівський університет бізнесу та права

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛІМАТ В АПК: ЙОГО СУТНІСТЬ ТА ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ

Аналізуються підходи вчених до розуміння сутності поняття „інвестиційний клімат” та чинники, що його формують.

Ключові слова: інвестиції, підприємства, інвестиційний клімат, чинники, інвестиційна привабливість, ризики, оподаткування, амортизація.

Постановка проблеми. Структурна перебудова підприємств, найчастіше у випадку створення нових виробництв, потребує значних інвестиційних вкладень. Інвестиції є незамінним джерелом фінансування основних фондів, здійснення науково-дослідних розвідок, виконання пошукових та конструкторських робіт, формування обігових засобів, що надає їм статус фундаментального чинника економічного зростання підприємств та інтенсифікації виробництва. Зростання інтенсивності вкладення коштів потребує і відтворювальної процес, робочої сили, економічних відносин, валового продукту й соціального розвитку підприємств.

Вирішити зазначені завдання можна шляхом мобілізації внутрішніх резервів і залученням зовнішніх інвестицій. Для цього необхідно формувати в країні сприятливий інвестиційний клімат, що під силу зробити лише державі. Проте, підхід до розуміння поняття інвестиційного клімату у багатьох учених-економістів неоднаковий. Значна частина науковців ототожнюють його із інвестиційною привабливістю. Це обумовлено тим, що категорії „інвестиційний клімат” й „інвестиційна привабливість” не мають чітко визначеного економічного і юридичного тлумачення.

Аналіз останніх досліджень. Дослідження вітчизняних вчених свідчить, що рівень інвестицій в аграрний сектор економіки країни значною мірою визначається інвестиційним кліматом. Цьому питанню значну увагу приділяли М. Борщ, Д. Бурковський, З. Васильченко, В. Геєць, М. Герасимчук, Б. Губський, О. Іртищева, М. Кисіль, В. Клочан, Г. Козаченко, С. Криклій, І. Лукінов, Н. Макарій, С. Мочерний та інші. Їх дослідження спрямовувалися на вивчення ролі, значення та умов формування інвестиційного клімату. Проте, у наукових працях вітчизняних учених недостатньо приділялося уваги розкриттю сутності поняття „інвестиційний клімат” та чинникам, що його формують.

Формування інвестиційного клімату для України має бути невідкладним завданням у зв'язку зі скороченням власної сировинної бази, високою

енергетичною залежністю від інших країн, зростанням нестачі фінансових ресурсів та виникненням у перехідному періоді до ринкових умов господарювання багатьох соціально-економічних проблем таких, наприклад, як безробіття, бідність, політична нестабільність тощо.

Мета статті. Проаналізувати підходи вчених до розуміння поняття „інвестиційний клімат”, узагальнити їх та розкрити чинники, що сприяють його формуванню.

Вклад основного матеріалу. Багато вітчизняних авторів у підручниках, монографіях та наукових працях з питань інвестування сутність інвестиційного клімату сприймають як сукупність політичних, правових, економічних та соціальних умов, що сприяють і забезпечують інвестиційну діяльність підприємствам або сукупність чинників економічного, політичного, правового та соціального характеру, які беруться до уваги і виступають для інвестора мотивом з прийняття рішення щодо реалізації інвестицій. На відміну від однакового чи схожого підходу до тлумачення інвестиційного клімату, поняття інвестиційної привабливості у багатьох авторів інтерпретується зі значними відмінностями.

Наприклад, вчений Н.Макарій вважає, що „інвестиційна привабливість – це справедлива кількісна і якісна характеристика зовнішнього і внутрішнього середовища об’єкта потенційно можливого інвестування“ [7, с. 52].

Методичний підхід вченого Г. Козаченко до трактування інвестиційної привабливості, яке він подає, як сукупність об’єктивних і суб’єктивних умов, що сприяють або перешкоджають процесу інвестування національної економіки на макро-, мезо- і макрорівнях [5, с. 143] є досить узагальненим і не стосується підприємств, де здійснюються інвестиційні процеси.

Учений Л.М.Борщ розглядає інвестиційний клімат і привабливість підприємств в одній площині і стверджує, що для з’ясування інвестиційної привабливості підприємств будь-якої країни доцільно розглянути рівень макроекономічної збалансованості в державі. З’ясування і усунення причин і джерел макроекономічного дисбалансу дасть змогу створити привабливий інвестиційний клімат [1, с. 5].

З точки зору вченого Г.Строковича, забезпечення максимального прибутку є однією із найважливіших ознак в ієрархії, які приваблюють інвесторів. Він вважає, що „привабливість інвестиційна – характеристика підприємства чи будь-якого суб’єкта господарської діяльності, яка враховує суперечливі цілі інвестора: максимальний прибуток за мінімального ризику на певному об’єкті“ [4].

Своєрідне розуміння визначення інвестиційної привабливості подає професор В. Федоренко. Він припускає, що інвестиційну привабливість віддзеркалює „економічний паспорт” кожного підприємства, який включає систему економічних показників, що характеризують його виробничу потужність і господарську діяльність [15, с. 275]. Вчений О.Удалих інвестиційну привабливість формулює як сукупність різних об’єктивних ознак, коштів, можливостей та обмежень, що обумовлюють інтенсивність залучення інвестицій в економічну систему [14, с. 277].

Натомість С. Мочерний, Я.Ларіна, і О.Федоришин “інвестиційний клімат” трактують, як “сукупність об’єктивних та суб’єктивних умов, які сприяють (гальмують) процесу інвестування народного господарства (на макрорівні) та окремих підприємств, компаній, галузей (на мікрорівні)” [4].

В.Солдатенко, С.Федоренко вважають, „...що інвестиційний клімат – це комплексне економіко-політичне явище, яке формується під впливом великої кількості чинників” і кількісна їх оцінка може слугувати засобом ідентифікації рівня інвестиційної привабливості різних регіонів при їх порівнянні [13, с. 17].

Сутність інвестиційного клімату окремі науковці розглядають у форматі площин: інвестиційного потенціалу та інвестиційного ризику. Б. Губський вважає, що до інвестиційного потенціалу можна віднести об’єктивні, переважно кількісні умови інвестування та інвестиційний ризик з оцінкою здебільш добротних політичних, економічних та соціальних характеристик з приводу умов втрати інвестицій чи доходу від них [3, с. 134].

Ряд учених намагаються розглядати сутність інвестиційного клімату з позиції умов його формування. Так, А. Криклій, З. Васильченко, А. Алексеєнко, А. Боровікова подають і менш вагомі умови впливу на інвестиційний клімат такі, наприклад, як недостатня економічна ефективність інвестиційних проектів, слабкий захист капіталу, відсутність ринкової інфраструктури та дієвих механізмів щодо здійснення повернення капіталу [6, с. 21].

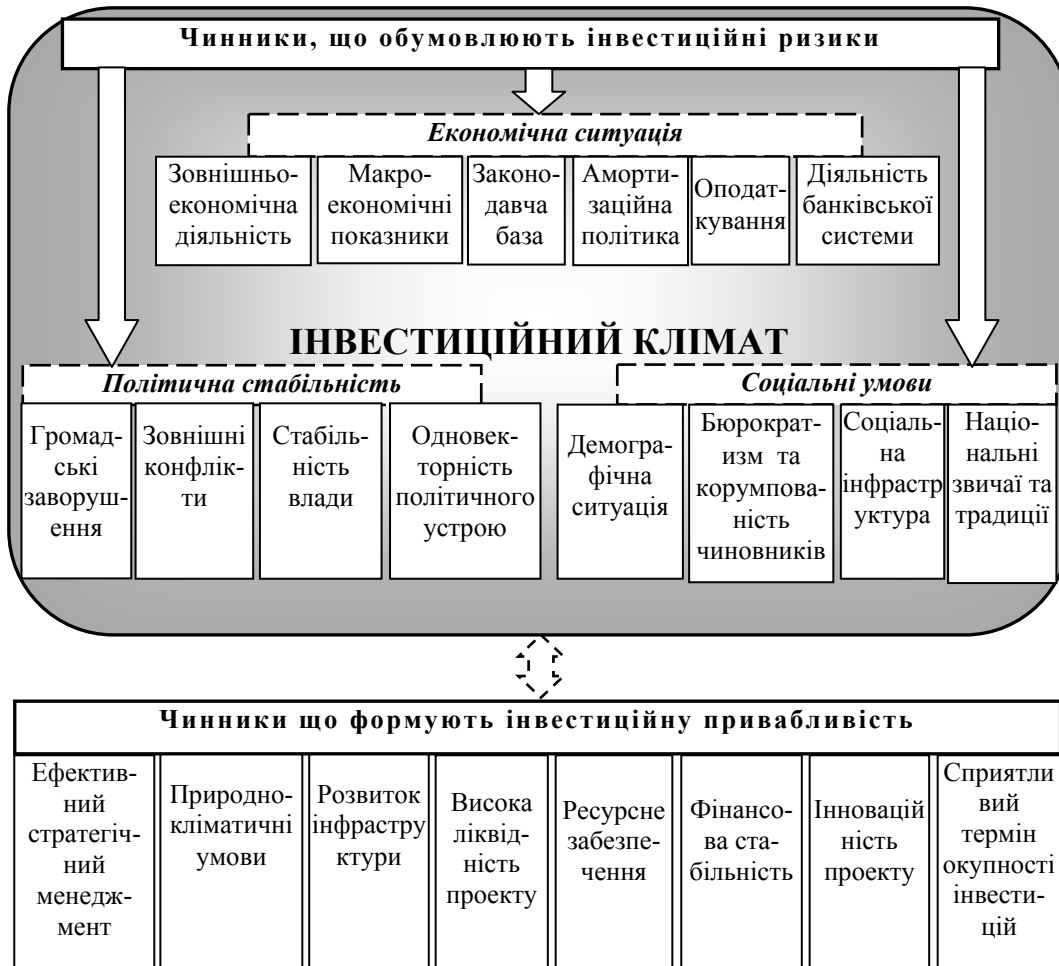
Значна частина цих умов і нині є характерною для українського суспільства на мікро- і макрорівні. Як зазначають дослідники І.Бурковський і О.Іртищева в аграрному секторі економіки України, де ще відбувається становлення ринкових відносин, на формування інвестиційного клімату має відчутний вплив “надто затяжний і непослідовний характер ринкового формування економіки; правова, економічна й політична нестабільність; недосконала фінансово-кредитна і податкова система; низький рівень розвитку ринкової інфраструктури” [2, с. 72].

На нашу думку, викладені чинники (рис. 1) в сукупності можуть найбільш влучно й об’єктивно дати уяву і характеристику інвестиційного клімату нашої країни в цілому і будь-якого регіону, зокрема. Проте виділити та показати окремо вплив кожного із зазначених в тій чи іншій мірі не представляється можливим із-за відсутності у багатьох з них кількісних характеристик.

Майже ідентичною пропонується С. Козловим група чинників для характеристики інвестиційного клімату у виданні [16]. Автор зазначає, „...аби дати оцінку інвестиційного клімату, треба охарактеризувати п’ять найбільш важливих складових: політичну обстановку, правове середовище, макроекономічні чинники, податкове оточення, регуляторний вплив”. На його думку з причин нестабільності політичної ситуації та низької довіри до влади національні інвестори намагаються приховати й вивезти капітал за кордон. Причиною є те, що протягом років незалежності України вектор напрямку міжнародного співробітництва і відносин зі Сходу на Захід змінювався декілька разів. Іноземні інвестори, з цього ж мотиву – схиляються до вибору країн зі

стабільним політичним становищем і прагматичною нормативно-правовою базою.

Для іноземних інвесторів стабільність у політичній та законодавчій сферах сприймається більш важливішою гарантією, ніж демократизація суспільства. Прикладом може слугувати рівень приросту іноземного інвестування в економіку Китаю. В середньому на душу населення тут щорічно приходиться близько 230 доларів США, тоді як в Україні, за роки незалежності, цей показник найбільше було доведено до 150 доларів.

Рис. 1. Чинники формування інвестиційного клімату

Несприятливими для внутрішніх й іноземних інвесторів є і макроекономічні показники країни. Зношеність матеріально-технічної бази підприємств в сільськогосподарському виробництві становить близько 90%, зменшилася кількість працездатного населення, відбувся занепад виробничої та соціальної інфраструктури, знизився рівень продуктивності праці, зросла інфляція, з'явилися кризові явища в економіці і, як наслідок, знизилися обсяги

виробництва валового та валового внутрішнього продукту, посилюється дисбаланс імпорту й експорту не на користь останнього. Ці обставини спричинили занепад сільського господарства. Виробництво основних видів продукції зменшилося в два і більше рази, а досягнуті позиції України серед країн Європи з виробництва цукру, молока, м'яса та іншої продукції були втрачені. У більшості сільськогосподарських підприємств виробництво стало збитковим. За таких умов послабився інвестиційний клімат в аграрному секторі економіки й відбувся процес призупинення надходжень інвестицій внутрішнього і зовнішнього характеру.

Вагомим чинником впливу на інвестиційний клімат і привабливі умови інвестування є стабільна, виважена нормативно-правова база. На законодавчому й урядовому рівні протягом часу незалежності було прийнято низку нормативно-правових і законодавчих актів з питань регулювання інвестиційної діяльності підприємств. Це Закони України „Про інвестиційну діяльність”, „Про іноземні інвестиції”, „Про режим іноземного інвестування”, затверджена Урядом Програма розвитку інвестиційної діяльності на 2002–2010 роки та ін. Проте, до зазначених законів часто вносилися зміни і доповнення, певні коригування їх положень, в тому числі і тимчасові, на вимогу лобістських груп в парламенті, що спричиняло нестабільність чинного законодавства. Неймовірно, але зростання інвестиційної активності у 2003 р., коли обсяги прямих і портфельних іноземних інвестицій в Україні зросли майже на 28% в порівнянні з 2002 р., можна пояснити, напевне, стабільністю правової ситуації, оскільки у 2002 р. парламент не займався законотворчою діяльністю.

Для інвесторів і, особливо нерезидентів, досить важливим регуляторним чинником видається амортизаційна політика держави. Інвесторів задовольняє лише така, яка створює умови для процесу простого відтворення основних фондів. В Україні при планово-економічній системі використовувався лише лінійний метод нарахування амортизації. Це був простий метод, який, певною мірою, враховував процес рівномірного зносу за весь термін їх використання. За рахунок цих коштів створювався амортизаційний фонд на реновацію основних фондів.

Перехід України на ринкові умови господарювання і згідно Закону „Про оподаткування прибутку підприємств” амортизація стала нараховуватися до залишкової вартості в установлених нормах за окремими групами й до уваги не брався термін експлуатації окремих об'єктів. Могли мати місце випадки, коли об'єкти перенесли свою вартість на виробництво продукту, але продовжували експлуатуватись. Зовсім не враховувалися техніко-економічні характеристики об'єктів, тривалість, інтенсивність, середовище й умови експлуатації. Досить обмеженою була практика застосування методу прискореної амортизації.

До числа найважливіших чинників формування сприятливого інвестиційного клімату належить законодавчо-нормативна база з оподаткування. Встановлені податки повинні стимулювати інвестиційний клімат, зокрема бути сприятливим для іноземних інвесторів. Оподаткування прибутку підприємств з іноземними інвестиціями мало б здійснюватися за спрощеною системою

оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва, а також передбачати надання чи скасування галузевих та зональних податкових пільг у форматі можливого. Бо недосконалість чинного законодавства призвела до того, що створюючи пільгові режими для залучення коштів на терени України, використовувався і нелегальний ввіз товарів, що підлягали квотуванню й оподаткуванню митом, чим наносився збиток державі.

Серед інших важливих чинників, що негативно вплинули на зниження інвестиційного клімату в аграрному секторі економіки, слід виділити діяльність банків. Економічні кризи спричинили дефіцит коштів у виробничому секторі і наявності великої кількості надлишку вільних активів у банківській системі. Проте уособлене становище банків із відділеним банківським капіталом їх ні до чого не зобов'язувало. Банки посилаючись на високу ризикованість вкладень і значну тривалість обігу коштів у сільськогосподарській галузі не долучалися до активної співпраці з аграріями. Безумовно, у бізнесі виникають ситуації будь-якого характеру, коли навіть успішно діюче підприємство може збанкрутувати і тоді з'являються труднощі зі своєчасним поверненням грошей. Тим більше це стосується підприємств у сільському господарстві, яке значною мірою залежить від природних умов. Банки ж співпрацювали лише з великою вигодою для себе на умовах високих кредитних ставок, які інколи сягали близько 40 відсотків. За такої ситуації, інвестиції не лише не могли сприяти ефективному розвитку виробництва, а й ставили підприємства у боргову залежність.

Отже, на нашу думку, прерогатива і завдання інвестиційної привабливості, яку належить формувати підприємству, полягає не в тому, щоб змінити власника, а віднайти інвестора, який окрім бажання отримати максимальний прибуток і цілісний контроль над об'єктом інвестування, зацікавлений був вкладати кошти в модернізацію машин і обладнання, впровадження нових технологій у виробництво та системи управління відповідно до вимог ринкової економіки. Зростання ж інвестиційного клімату це завдання держави. Формування інвестиційного клімату має відбуватися на засадах проведення комплексних прозорих і послідовних ринкових реформ, які створять умови для перетворення потенційних джерел інвестування у реальні і гарантуватимуть інвесторам та суб'єктам інвестицій стабільність розвитку, розширене відтворення, економічну і правову безпеку.

Особливо це має велике значення в роботі з іноземними інвесторами. Успішне вирішення завдання із залучення та накопичення іноземних інвестицій, може забезпечити Україні пропорційне співвідношення розвитку різних галузей її народного господарства, що стане підґрунтям внутрішньої стабільності розвитку держави і її успіху у зовнішньоекономічній діяльності. З цих мотивів залучення інвестицій завжди є і буде залишатися актуальною проблемою для вітчизняного бізнесу.

Рівень інвестування іноземної держави у економіку країни, вибудований на основі двосторонніх договорів, є оцінкою ступеня встановлення міжнародних контактів і розвитку економічної інтеграції. Його відносять до найважливіших показників комплексної оцінки визначення, так званого індексу глобалізації, і

включення країни в ці процеси. Проте економіка України характеризується не дуже сприятливим інвестиційним кліматом і займає 46 місце у світовому співтоваристві. До країн, що мають високий сприятливий інвестиційний клімат і посідають перші місця у зазначеному рейтингу, належать Ірландія, Нідерланди, Сінгапур, Швейцарія, Швеція, і їх досвід його формування може стати орієнтиром для України.

Висновки. 1. Категорії „інвестиційний клімат” й „інвестиційна привабливість” об’єднують і мають спільні компоненти. Їх порівнювати можна на рівні країни, регіону і підприємства. На макрорівні „інвестиційна привабливість” є однією із складових більш широкого поняття “інвестиційний клімат”.

2. Інвестиційний клімат – це сукупність сформованих об’єктивних і суб’єктивних чинників, що позитивно характеризують економічну, політичну та соціальну ситуацію в країні і виступають підґрунтям інвестиційної привабливості підприємств.

Література

1. Борщ Л. М. Інвестиції в Україні: стан, проблеми і перспективи. / Л.М. Борщ. – К.: Знання, 2002. – 318 с.
2. Бурковський І.Д. Інвестиційне забезпечення економічного розвитку аграрного виробництва / І.Д. Бурковський, О.І. Іртищева // Економіка АПК. – 2005. – № 12. – С. 71 – 73.
3. Губський Б. В. Інвестиційні процеси в глобальному середовищі / В.Б. Губський. – К.: Наукова думка, 1998. – 390 с.
4. Економічна енциклопедія : у 3 т. / редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Вид. центр “Академія”, 2000 – 2001.
5. Козаченко Г. В. Управління інвестиціями на підприємстві / Г.В. Козаченко, О. М. Антіпов, О. М. Ляшенко – К.: Лібра, 2004. – 368 с.
6. Криклій А.С. Інвестиційна діяльність і капіталізація банків: питання теорії і практики / А.С. Криклій, З.М. Васильченко, А.М. Алексеєнко, А.Д. Боровікова // Економіка та держава. – 2005. – № 11. – С. 21 – 25.
7. Макарій Н. Оцінка інвестиційної привабливості українських підприємств. / Н.Макарій // Економіст. – 2001. – № 10. – С.52 – 60.
8. Про інвестиційну діяльність: Закон України / Інвестиції, кредит і лізинг в АПК: законодавчі і нормативні акти. – К. : Задруга, 1998. – С. 61 – 66.
9. Про іноземні інвестиції: Закон України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?user=o2y2001>
10. Про оподаткування прибутку підприємств: Закон України // Звід кодексів і законів України. – К.: Рада, 2007. – С. 446 – 482.
11. Про режим іноземного інвестування : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?>
12. Програма розвитку інвестиційної діяльності на 2002–2010 роки. Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin>.
13. Солдатенко В.В. Аналіз інвестиційного клімату України. / В.В. Солдатенко, С.В. Федоренко. // Економіка та держава. – 2005. – № 5. – С.17 – 21.

14. Удалих О. О. Управління інвестиційною діяльністю промислового підприємства : навч. пос. / О.О.Удалих – К., 2006. – 292 с.
15. Федоренко В.Г. Інвестування./ В. Г. Федоренко. – К. : Алерта, 2006. – 443 с.
16. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.yur-gazeta.com/ua/oarticle/1112/>

Summary

Pavlenchik A.O.¹, Skupeyko V.V.²

*¹Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies
named after S.Z. Gzhytskij*

²Lviv Institute of Business and Laws

**INVESTMENT CLIMATE IN APK: HIS ESSENCE
AND FORMING FACTORS**

Going of scientists near understanding of essence of concept „investment climate” and factors is analysed, that he is formed.

Стаття надійшла до редакції 08.04.2011 р.